

The Project Gutenberg eBook of Runoja, by Kössi Kaatra

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Runoja

Author: Kössi Kaatra

Release date: April 28, 2015 [EBook #48817]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RUNOJA ***

Produced by Jari Koivisto and Tapio Riikonen

RUNOJA

Kirj.

Kössi Lindström [Kaatra]

Ammattilaisten Kirjapaino,
Turku, 1905.

Sensuurin hyväksymä 28 p. Helmikuuta 1905.

SISÄLLYS:

I.

5. II. 1904.

Minna Canthin muistolle.

Viimojen vinkuessa.

Heikkoa verta.

Kuulas, kalpee kevät-yö.

On niinkuin —.

Koska koitti päivä sees?
Pois ruikutus!
Yölepakoiden aikana.

II.

En tahdo —.
Tuli kuolema —.
Mitä olet minulle neiti?
Kevät-huokaus.
Aalloilla.
Kevät ehtii.
Lainehtii laiho —.
Nukkuos mieronmies.
Aikainen vuokko.
Sonetti I.
Sonetti II.

III.

Murrosaikana.
Remuaville.
Niin monta —.
Pajassa.
Hän.
Kankurin virsi.
Kappale eräästä juhlarunosta.
Milloinka?

IV.

Katri.

I.

5. II. 1904.

Maa, tämä Suomenmaa oli sorrantaa ylen kauvan kärsinyt vainoojain, sodan, hallan ja puuttehen inhan, vaipunut vaivoihinsa ja sortua uhkasi kohta, kun oli uupunehet sen lapset, poiss' oli päivä, nouseva aamunkoi, joka toivoa antanut oisi, poiss' oli urhokkuus, taka-aikain intosa mieli, poiss' oli uskokin tuo, joka siirtää vuoria voipi, usko ja luottamus tään tuhatjärvien maan elinvoimaan. Kansoa uhkasi näin iki-yö sekä kuolema kylmä: haut' oli luotu jo sen, sitä peijaat valmihit vartos. Silloin kuulevi maa kevätlaulua sointuavaista, laulua kauniimpaa, ihanampaa kuin oli konsaan kuullut se lapsiltaan, ilon murheen aikojen vierren.

Laulupa kertovi kuink' ihanainen ja suuri on Suomi, kuinka on kauniit tuon suvipäivät ja talviset illat, maa miten kukkivi, kuin salot sillä on suuret ja laajat, lintujen laulua täys joka honka ja kukkea koivu, kuinka on mahtavat tuon joet, järvet ja vyöryvät virrat, peltoa kuinka on tääll' erä viljava kullekin suotu, maat' ihan yllin kyliin, honkia pirttejä varten. Vierisi virsi ja sen sävelet näin virkkasi vielä: Tääll' isät taistelivat vihamiestä ja vainoa vastaan, hurmeellaan tämän maan vapahaks', omaks ostivat meille, taistelivat petojen: sutten ahnaan, kontion kanssa, hautahan astipa myös syyshallojen huuruja kärsein soita he kaivoivat, ojat

ympäri korpia loivat, kyntivät, kylvivät maan "Jumalaltaan kasvua toivoin", uskoen siunaukseen käden työn sekä utteran mielen, vaikk olikin petäjää tahi olkea leipänä joskus, raunio vaan tupa maan vihamiehien vainojen alla.

Laulu ja laulaja vaan näin jatkoi sointua tuota: Suomi on armain maa, isänmaamme ja siksipä Suomi saakohon lapsiltaan sydämet sekä rakkaudenkin, jolla se hallaisestaki maaperästään ihanaiset nostavi heelmät, kukkia kasvattaa sekä siittää. Kenp' olis siis kotimaataan, Suomea suojelematta rakkaudellaan? Voisiko kenkään hyljätä, heittää syntymämaata ja rantoja rakkahan, kallihin Suomen?

Suora on Suomen mies; sitä peljätä ei takatalvi, ei vihamies, ei vainojen, vastusten suruvuodet. Siksipä Suomenmaa ajan aaltojen kuohujen tullen hyrskyhyn sortua ei voi, vaikka se vaappuvi joskus. Vaivojen vaikeuteen tämä maa on tottunut aina; pälkähästään pahemmastaki pääsi ja nous joka kerta, suorana, nuorena taas ylös nostaen taivohon päättään, kun syvät sillä on juuret ja sitkeä, jäykkä sen runko.

Maa karu, pieni ja köyhäki suur', ihanainen on sille, ken sitä lempivi vaan sekä kutsua kuulevi hellää!

Laulaja lauleli näin. — Sydämet sulii, kuin kevätuuli henkäsi Suomenmaan yli, nostihe kukkia tänne. Virkosi kansa jo, nous inehmoisien toivo ja usko, ett' elonaamu jo taas oli Suomehen valkenemassa, poistuu pilvinen sää, takatalvi ja halla jo haipuu. Nous isänmaa, kevät koitti ja selkeni seesteä huomen, nuoriso valveutui, heräs vanha ja kiirehin kohta toimehen tartuttiin sekä hengen toukoja tehtiin.

Suurtava työt' teki hän, isänmaan tuki, sankari, urho, taikuri taitava, mies ihanteen, tosiyön sekä tarmon, kyntäjä, kylväjä, tien, uran uurtaja, syttäjä soihdun. Kiittävi hänt' tupasen matalan mies, haltija linnan. Nuor' sukupolvi ja hautaan horjuva, vaipuva vanha kukkia kummulleen ihanaisin tuntehin laskee, kiittävi laulajataan sekä kaipuut' itkevi hiljaa, painaen pään rukoukseen tän ajan ankean alla, uottaen auvoa taas sekä huomenishetkeä Suomen.

Minna Canth'in muistolle.

Sa annoit syvän sydämen ja povet tunteen totisen edestä heikon, horjuvan, suruunsa sortuvan.

Sa tunsit voimat inhan yön
ja väkevemmän vainotyön
ja valheen ansat ahtahat,
ikehet katalat.

Mut luotit toden taikahan
ja rakkauden voimahan,
kun oikeus ne aateloit,
vapaus ihannoi.

Ja aattehesi eestä sa
sait omat voimas uhrata
ja tuta tulta taistelton,
mi johti voittohon.

Oot itse alla multien; vaan aattehesi ijäinen elää ja heelmät siittävi. — *Sua Suomi kiittävi!*

Viimojen vinkuessa.

Käy voimatöiden kohu kautta maiden kuin rajun viiman viuhu, myrskysää, ja heikot vapisee, kun voimakkaiden, päämiesten miekat maassa heläjä.

Ja sekasorron turmahenki havaa,
hävittää sovun, rauhan raatelee
ja syvät, umpeen menneet haavat avaa

ja hävityksen työlle hymyilee.

Nyt vanha valittaa ja vaikeroipi,
vaan uusi uljana kohooa,
ja yli kaiken toden torvi soipi
niin että avaruudet kajahtaa:

Pois valhenaamarit ja valhevaatteet, pois petos, vilppi, aseet alhaiset, pois halvan
itsekkyyden inhat aatteet! Syyt tekojen ja teot ylhäiset!

Heikkoa verta.

Niin pimeä nyt ompii laaksoloissa, ett' inehmoiset heikot raukat noissa ei käydä tohdi
eteenpäin, ei taa, kun salakuiluja on täynnä maa, vain harvat jalallensa pohjaa saa.

Ja jakseta ei nousta kukkuloille, korkeelle ylös valon valkamoille, joiss sädehtivä ain on
aurinko, käy valonlasten leikki, karkelo, uljaana astuu aina inehmo.

Niin korkea on valon valtavuori ja jyrkkä sinne vievä polku suorin, ett tuota katsoakin
kartetaan, se liian korkeaksi uskotaan ja ennen käydään kuiluun kuolemaan.

Inehmo pelkää päivää — pimeätä, ja kupeellansa kulkee kauhu, hätä; mut on kuin ei hän
siitä milloinkaan vapaaksi tyyten tahtois päästä, vaan kaipaisi kahlettansa ainiaan.

Miks murskata ei epäuskon kyytä, pois heitetä jo heikkouden syytä, ylväinä, uhkamielin,
pystypäin, varmoina viimeinkin jo käydä näin kuiluista kukkuloiden valoon päin?

Kuulas, kalpee kevät yö.

Kuulas, kalpee kevät yö,
taivahalla tähtivyö,

Pohjantähti, Otava,
Väinämöisen miekka ja

kaikki, kaikki tähtöset,
Luoja silmät valoiset

luovat katseen päälle maan.
Maassa yötä nukutaan,

nukkuu vanhat, nuoremmat,
valveill' on vain virkummat

ja ne, jotk' ei unta saa,
joita suru ahdistaa:

Miksi, miksi nukutaan,
nukutaan kuin kuolemaan?

Kuolohan on unta myös,
unta ikuisessa yöss'.

Elvy aamu, huomen jo,
nouse yöstä aurinko,

ett'ei iki-unta vaan
nukuttaisi päällä maan!

On niinkuin —

On niinkuin ei olis kyllin suruss' ympäri Suomenmaan, kun murheen siementä inhaa sen lapsoset kylvävät vaan.

Salaparjaus toimii yössä
ja joustaan jännittää,
viatonten sieluhun syösten
vihan vasaman myrkykkään.

On orjien urhokkuutta
salavaino ja kettuus tää.
Monen voimakkaankin miehen
sen alla on taipunut pää.

Mitä voikaan ihmislapsi,
kun uskoa ei hän voi
lähisempään veljehen taikka
sisareen parahimpaan, oi?

Elo kuoloa katkerampaa, katalampaa on toki näin, kun saa sala-iskuja aina odottaa käsist' ystäväin.

Koska koitti päivä sees?

Kaikki, kaikk' on harmajaa, luonto, taivas, ilma, maa. Koska koitti päivä sees, pienen pieni pilke ees?

Monet kerrat noussut on
arka aatos taivohon:
Koska pilvi pakenee,
utu, usva hälvenee?

Vait on taivas yhä vaan.
Hämärissä kuljetaan,
sokkosilmin astutaan,
langetaan ja langetaan,

ikävöidään ylöspäin, vaan ei käydä käsikkäin, kun ei toinen toisehen luota seass' sumujen.

eikä täällä yksikään,
jaksa, kestä yksinään.
Heikko henki horjuvi,
arka sydän sortuvi.

Mitä voipi voimakkain,
tahdokkain ja tarmokkain,
kun sen, min hän rakentaa,
toinen kohta kukistaa?

Babeltorni-toivehen
tappaa pyyde pikkunen,
kun ei veli veljeään
eikä edes itseään

täällä tunne, tajua, ei ees' tahdo tajuta. Siit' on summa sumujen, utujen ja usvien.

Koska koitti päivä sees, pienen pieni pilke ees?

Pois ruikutus!

Pois ruikutus! Raukkojen toimintaa on oihkia, voihtia aina. Ken tääll' yhä itkien vaikertaa, sitä elämäntaakka painaa, sitä pistää kohtalon ilkeä ies, hän on murtunut, mennyt mies.

Ei löydä hän onnea ollenkaan, vaan surren vaipuvi varhain, kuin kirottu käypi hän

vaivassaan ja hälle on hauta parhain: elämästä hän tahtovi päästä pois, näet mullassa rauha ois.

Kas, murheen enkeli lihoittaa yhä miehestä mieheen lentäin, hän uusia sieluja pauloittaa luo kunkin kauhuna entäin, ja raukkojen lauma se karttuu vaan ja kohta jo täyttää maan.

Sukukunta on sairasta sielultaan ja siinä on orjan verta. Oi, voimmeko nousta me koskonkaan, päät pystyssä käydä kerta ja täysin tuntea riemut nuo, joit' elämä meille suo?

Pois ruikutus! Työhön ja toimintaan jo käyköhön mies ja nainen, kukin lyököön omalla voimallaan pois tuska ja vaiva mainen. On heikolle apuna yhteistyö, kun häntä uhkaa yö.

Käsikädessä käytävä täällä on
omat voimat jos eivät riitä.
Ylös heikko ja käykösi taistohon
ja joukkoon itsesi liitä.
On tuska ja vaiva sun vainoojas;
sitä iske sa voimallas!

Pois ruikutus! Nouskohon kunkin pää
ja rinta jo tuskan alta!
Uus päivä jo vastahan kimmeltää.
Pian lyöty on vaivan valta,
omat voimat jos ihminen ymmärtää
ja jos kehnous poies jää.

On yllin kyllin jo kärsitty ja tunnettu tuskaa täällä, on liika paljo jo itketty ja kuljettu hiilten päällä. Tuta kerta jo täytyvi onnekkuus. — Ota vastahan aika uus!

Yölepakoiden aikana.

Yölepakoiden aika on jo täällä, taas luontoamme syksy syleilee ja kesän sulon sortaa hyyilä, jäällä ja huurrehuulin meille hymyilee.

Käy korpimailta, soilta häijy halla
ja pohjan perukoilta pakkanen.
On elo kaikki kohta niiden alla,
on armas päivä vanki varjojen.

Mut oisko täytymys myös ihmisenki,
tän luomakunnan kruunun kuolta pois?
Ei hänen, eihän jumalainen henki,
Jumala itse häness' silloin ois!

Tuo aate ihanainen; olla suurin,
se yksin inehmoisen pelastaa
ja eloon istuttaapi kiini juurin,
joit' taitetuiks' ei yö, ei talvi saa.

II.

En tahdo —!

En tahdo ma pyytää armoa, en ryömiä polvin paljain, alas tahdo en päätäni taivuttaa, en

kulkea valhevaljain, vaikk' elämä tulta ja tuskaa ois ja se ruoskana ylläni sois.

En tahdo ma templejä saastuttaa tekohurskaan kasvoja kantain, en pilkata Herraa taivahan rovon uhriarkkuunsa antain: vaikk' onkin syömeni syntinen, ole publikaani en.

En tahdo ma lampahan lailla vaan ain jäljessä toisten juosta, en henkeni janoa sammuttaa kylä-karjojen laidun suosta, vaan yksin etsin ma lähteen tuon, joka virkistykseen suo.

Olen vielä ma heikko ja horjuva, mut vielä mun voimani varttuu ja tottapa, vaappuva varmuutein monin kerroin kasvaa ja karttuu, kun tahtoa täytymys kasvattaa, työ tarmoa vahvistaa.

Mitäs siitä, jos jalkani horjahtaa ja ma lankean maahan saakka, tai lepoa hiukan ma kaivannen, kun painava niin on taakka: ma jällehen nousen ja uhmaten käyn tietäni eellehen.

Näet, voihan murtua muuritkin ja haljeta vuoret vankat, voi kosket kuivua uomissaan ja kaatua korvet sankat: miks ei siis ihminen horjahtaa vois varmana kulkeissaan?

Mut nousta ja seisoa sentään taas ja vieläkin kerran koittaa, vain itsehen uskoa uudelleen ja kaatua taikka voittaa. Kas, siinäpä mitta on miehuuden; tuta tahdon ma onnen sen!

Tuli kuolema —

Tuli kuolema laulajan kammioon ja miestä saada pyysi, sulotoiveet hältä ja haavehet kaikk' ilman armoa hyysi.

Ja hän, polo laulaja, kärsinyt,
tuns' ankaran kuolon miehen,
tuns' onneton, ett' oli täytymys
hänen taipua Tuonen tiehen.

Vaan juuri kun kuolema saaliinaan
runoniekkan ryöstää aikoi,
niin silloin enkeli saapuikin,
pois kuoleman inhan taikoi.

Lens' suojelusenkeli ylhäältä;
lens' siunattu korkeammalta
ja lemmen voimalla nosti hän
kovaonnisen kuolon alta.

Ja elämä jällehen ilmestyi
ja laulajan mielen täytti,
hänt' työhön kutsuen, kauneimmat
elon taistelukentät näytti.

Mut miehen mielt' ei hurmanneet
kuvat kaunihit, loistavimmat,
vaan katse enkelin parhaimman,
sulosilmät armahimmat.

Ja pelastajalleen lausui hän:
Oi, paljo sa annoit mulle!
Nyt eloni, henkeni lahjoineen
olen, armas, ma velkaa sulle!

ja enkeli katsehen kaunoisen
loi laulajaan ja hymys.
Mut kelmeä kuolema kauaksi
pois kaikkosi, kulki ja lymys.

Mitä olet minulle neiti?

Mitä olet minulle neiti?

— Iltapuhde, hetki herttas, pääte päivän vaivalloisen miehelle menehtyvälle. Olet hiljainen hyminä, unen suova yön sävele tunnon tuskaisen iloksi.

Mitäpä minä sinulle?

— Lintu myrskyn mylleröivän, pilvi päällä poutapäivän, kuura kukkasen kupeella.

Kevät-huokaus.

Niin pohjattoman kaihon luovat mulle nää kevät-illat ihanuuksineen, ett tajuta en taida, mitä kaipaen, mi huoli hiipii mulle sydämeen.

Mut jospa saapuisit sa immyt armas,
sa, josta useasti unta näin,
ja hellän suudelmasi soisit mulle,
ja illat istuttais me lähikkäin,

niin ehkä vaimentuisi vaiva multa ja hälveneisi syömen suruisuus. — Oi saavu Kevätär, oi saavu kulta, tuo talveheni kevät, aika uus!

Aalloilla.

Me keinumme elämän aalloilla ja etsimme valkamaamme, mut emme tiedä me poloiset sen koska kohdata saamme.

ja virran vyörtehet pauhaavat ja lainehet lyövät laivaa ja alle aaltojen kohtalo salahautoja, kuiluja kaivaa.

Mut nousta noista ja uskaltaa
yhä uhmata kohtaloansa,
on miehen määrä ja miehen työ,
hänen onnensa, ainoansa.

Ei taipua, vaikk' olis valkeana
joka puolella merten tyrskyt,
jyly pilvien sois salamoinensa,
yli purren löisi jo hyrskyt.

ja tyyninä hetkinä huoahtaa, vaan myrskyhyn valmis olla. On sankari vaan se, mi taistellen lyö leikkiä kohtalolla.

Kevät ehtii.

Kevät ehtii. Niin korkean kaaren kiertää jo meren takaa nouseva aurinko, mi sätehin selkein hohtaa. Väriiloistossa kylpevät kinokset, kun sätehet niitä kohtaa, ja puissa on jäiset kukkaset, niin kauniit, ihanat, ihmeiset. Kevätviesti nyt ilmoja kiittää ja se auringon siivillä liittää avaruuden halki ja saapuu se kuin laupeus-enkeli kaikille ilotuntehen suuren tuoden, joka rintaan riemua luoden.

Kevät koittaa. Nyt taantuvi talvinen murhe taas, nyt voima, min heikkous maahan kaas' taas uhmaten henkiin herää. Polo, raukkakin toimeen ryhtyvi nyt ja tarmoa tahtoon kerää. Tien oudon polkija eksynyt, mi kaikkea täällä on epäillyt, maan varman tuntien allaan, epäuskon murtaa, tallaa ja nostavi päätään taivohon sulotuntehin huomaten auringon, joka hälle vastahan loistaa. — Kevät kauhujen kammon poistaa!

Kevät saapuu. Valon-kaipuu syttyvi sieluihin ja raskautettuun rintoihin kevät vapauslaulua soittaa. Tosi valheen valtoja vastaan käy ja pimeän peikot voittaa sekä sinne, miss' ei valoa

näy, nyt soihtujen kanssa se ennättäy tulet syttäen kaikkialla. Ken nyt olis murheen alla, kun toivoa laulaa taivas, maa, kevät-riemua riutunut rinta saa? Ylös ihminen, murhees murra! Nyt ei saa kenkään surra!

Lainehtii laiho —

Lainehtii laiho eessä ikkunani uljaana uottain aikaa kukinnan, etäältä hivelempi katsettani lahdelta vaahto laineen valkean.

Ja havumetsä tumma tuoksuansa
siivillä suvituulen mulle tuo,
rannalta lehto riemulaulujansa
ääntänsä säästämättä mulle suo.

Ja luonnon lauluhun ja riemuhunki ja Suomen kauneuteen korkeaan murtuupi murhe,
karvas kaiho munki, rintaani riemun, levon, lohdun saan.

Nukkuos mieronmies!

Onnenkerjuri taivaltaan asteli alla mielin — Lintupa lehdossa oksallaan lauleli hellin kielin,
viserti riemuin tuo.

Kulkuri saapui luo.
Sairas sielu ja sairas pää
painavat miehen mieltä,
kun ei onnea, auvoa tää
löytäne mieron tieltä.

Lehdon lintunen kuiskuttaa:
Lepäjä, laulua kuule;
laulelen riemua taivaan, maan,
riemua ilman tuulen,
lempeä, lohtuakin.

Kerjurin korvihin
entävät lintusen laulelmat.
Istuvi mieronmiesi.
Hukkuvat orpous aatelmat,
tuntokin tyyntyä tiesi.

Linnun lauluhun mieronmies nukkuvi lapsen lailla. Poissa on tuska ja tunnon ies, nälkäkin unten mailla. Nukkuos mieronmies!

Aikainen vuokko.

(Vainajalle)

Valkovuokko hangen alta nosti nuorteana pään, luuli, että kevään valta pohjolasta vei jo jään.

Erehtyipä kevätukukka,
valju valkovuokkonen,
pettyi pieni kukka-rukka:
takatalvi sorti sen!

Häijy, harmaa halla hiipi
pimeiköistä pohjasen,
runteli ja repi, riipi
vieron valkovuokkosen.

Kesken kevät-toivojansa, kesken utu-uniaan, kesken elon-onneansa vaipui kukka kuolemaan.

Sonetti I.

Soi leivon laulu kylmän kalseasti ja viluisesti käki kukahtaa, pohjoisen viima vinkuu ankarasti, jääkukkasissa nurmi nukahtaa.

Viel' etelä ei jaksa tänne asti suloista suvisäätä sirottaa, ei kevätpäivä paista paahtavasti, aurinko piilee pilven tumman taa.

On niinkuin kevät toisi tummaa turmaa ja takatalven lunta, hyytä vaan, mi kylmää, kuihduttaa ja tyyten surmaa,

mit' elonalussa on hiukankaan; ei sytä sydämiin nyt kevät hurmaa, ei nosta inehmoista ihallaan!

Sonetti II.

Suruisna silmäilee nyt sarkojansa ja huokaa huolissansa peltomies, mi säästännyt ei suinkaan vaivojansa, kun kynnöt, kylvöt taiten tehdä ties.

Oi, mist on musta murhe muodossansa ja mistä miehen tunnon tuskan ies? — Ei armas päivä paista peltoansa, piilossa pysyy taivon taikalies.

Ja joka päivä lankee ylähältä raskaasti vettä päälle laihojen, vie viljakullan kalliin kylväjältä.

auringon puute, pillat pilvien, ruis runneltu ja maahan maatuu hältä, ei jyvän täyty tähkät olkien.

III.

Murros-aikana,

Nyt herätys käy kautta maailmoiden, soi syntysanat valkeen huomenen, mi vielä yössä uinuu unelmoiden, mut' tuntee, ett' on täys jo aika sen. Soi kaikkialla kohta sotatorvet ja joukot täyttää aukeat ja korvet, laps, nainenkin nyt yhtyy joukkohon, kun hengen ritarit käy taistohon.

Ja hengen aseet välkkyvä kirkkahina valaisten tuliterin hämärää, on valon valkoratsut valmihina odottain johtajaa ja käskijää, ja sotalippu liehuu ylpeästi, niin korkealla ja niin käskevästi; yön halki loistaa lipun kirjoitus kuin tulikirjaimilla: Vapaus!

Mut vielä puuttuu miestä, naista, lasta niin monta, monta valon riveistä; kun kaikk' on yhtynehet, silloin vasta nopeesti parvet voivat edetä. Niin voimakas ja vahv' on vainolainen; sit' ei voi voittaa joukko pienokainen, vaikk' ois se kuinka uljas, urhokas; on vihamiesi liika voimakas.

On valikoitu lauma vihamiehen ja sillä tuhatvuotten kokemus, on tottunut se sodan sortotiehen ja puutu silt' ei tarmo, urheus. Vaan uskon perustukset sillä horjuu, levottomuuttansa se turhaan torjuu; se pelkää uuden ajan armeijaa, mi kuulee kutsumusta

korkeaa.

Mut pelkää ei se mahtiansa näyttää ja olla ylpee epätoivossaan. Se halvimmatkin keinot kaikki käyttää, ett' ois se vahva valhe-voimassaan. Ja lipustansa, veriin tahratusta, jok' on kuin eteläinen yöhyt musta, se tahtoo luoda lumivalkean, ett' tenhon sais se lailla puhtahan.

Niin: vahva, voimakas on vainolainen, mut voimakkaampi hengen joukko on, jos soturit sen, joka ainukainen lujasti luottaa valon voittohon. — Ken auringon voi estää nousemasta, yön aamun tullen valoon vaipumasta? Ken kehitystä kahlehtia vois ja kaiteen elonaattehelle lois?

Remuaville.

Voiko naiset naljaella, miehet hulluna meluta, inehmot ilossa olla, kansa kaikki karkeloida surkeassa Suomenmaassa, maassa peikkojen pahojen?

Kansa on kohtalon käsissä, kohtalon kovan ja kylmän!

Ellei siinä syytä kyllin eikä aihetta asian, niin lie syytä selvempääkin, kyllältä muretta muuta, monta huolta huutavaista, sylentäydeltä surua.

Eikö kuulu kellareista, alakerrasta elämän vaimojen valitushuuto, karjunta ylen kamala, leipähuolen hurja huuto, kuoleman-ikävän itku?

Ettekö älyä, kuule sekä selvästi eroita lävitse remun ja riemun, seasta sorean soiton nälkäkuoleman kiroja, vaivoja vähäväkisten? Ettekö tajua tuota edes aivujen avulla?

Eikö kuulu korvihinne, sydänten sisimpihinkin sylilasten sairas ääni, nyyhkytys nälänalaisten, itku ja ikävä parku, parku päivistä pahoista?

Arvata osaisitteko, kuinka monta kehtolasta, rintalasta laihtunutta saa ei sidettä elohon, vatsantäytettä vähäistä rinnasta emonsa, äidin, kun on tällä tyhjät rinnat, leivästä pahasti puute?

Ilman täyttää lasten itku, parku, voivotus poloisten, joita ei elämä suosi, ei edes osoa anna, joille Tuoni tuutilaulut, kuolinlaulut laulelevi ennen alkua elämän, syntymistä syksyn lasten.

Ja jos teill' on korvat kuulla taikka taito silmin nähdä, niin te taiten tarkatkaatte katulaumojen kohua. Täällä on työtönnä väkeä, osatonna ansiosta miestä vaikka minkäläistä, urosta joka alalta, jotka kulkevat kujia elatusta etsimässä, jotka kuihtuvat, kuluvat, painuvat pahoin peräti, ovat opissa pahassa, koulussa kirojen käyvät, kasvavat väeksi valheen, petoksen ja pahan kaiken, kulkevat perikatohon, myyvät kaiken kunniansa, polkevat pyhänsä maahan vuoksi vaivansa väkevän. Nähkää te katujen karjat, mustan elon mustat sarjat!

Kuulkaa te keijuvat kanaset sekä kukot kiekuvaiset, kansa karkelo-haluinen, iloiten elävä joukko: Eikö tässä tarpeheksi, riittämähän asti aivan ole jo suruhun syytä, aihetta ajan vakavan?

Kalmistossa karkelemme, hautakummulla hypimme.

Niin monta —

Niin monta sortuu avutonna siellä, joss' apu ompi armo-niukka vaan ja jossa täytyy jokahisen niellä suolainen surun kyynel vaivassaan

ja osto-orjan lailla murhemiellä köyristää selkä valhekumaraan edessä herran, joka elon tiellä hält' elinvoiman imee kokonaan

ja sitte jättää raukan nääntymähän tiepuoleen lailla luontokappaleen, vilussaan, vaivassansa värjymähän

ruumiin ja sielun, syömen haavoineen. Okainen orjataival taittuu tähän; turtuupi tuska raukan raataneen!

Pajassa.

Kilkkaa, kalkkaa, moukarit mäikyvät, vasarat iskevät alasimeen. Paljetta painaa orja, terve ja nuori ja sorja. Orjia alasimellakin on. Tunnoton isäntä teettävi työtä päiveä, yötä.

Rauta ja teräs ahjossa kiehuen, räiskyen, riehuen, paukkina, helle ja hiilten hiuke, sysien synkkä tuike, raskas, rauhaton raataminen myötäinen orjien voimia kalvaa, turtaa ja halvaa.

Vieras rauta ja vieras työ. nälkä ja murhe ja kuolon yö elämänonnea onko?

Hän.

Niin tuskan kalvas hän on kasvoiltansa, ver-ruusut paenneet on poskiltansa, katseensakin on arka, levoton, äänensä ontto, sairas, soinnuton.

Myös hän on onneton, on niistä yksi,
jotk' käyvät surun kanssa käsityksin,
ett' toinen onnellinen olla saa,
vaikk' onnettuutta kantaa päällään maa.

Niin nuorna hän jo taakan alle pantiin
ja tyytyä sai tylyn elon antiin,
mi aina vain ol' liika vähäinen
ja turmelema orja-kyynelten.

Hän päivät, viikot, vuodet työssä raataa,
orjuutta huokain oman kunnon kaataa
ja orjalaumaan hukkuu kokonaan,
itsensä heikko varjo ollen vaan.

Ja mieti ei hän enää pelastusta,
ei etsi onnen eikä auvon usta,
vaan elon-vankilassaan vaipuvi
ja hiljaa niinkuin hiilos haipuvi.

Ei yksin hän! vaan tuhansia muita.
Elämä vapahtaa vain joitakuita,
joit' ei se surun alle sortaa voi.
Miks niitä täällä niin on vähän, oi?!

Kankurin virsi.

Kelle kangasta kutonen, kelle pirtoja pitelen?

Päivät pitkät pirta lyöpi, suihkaa sukkula somasti, lanka lentää, kangas kasvaa, vieras verka valmistuvi. Kelle? Kenpä sen sanoisi taikka arvata osaisi?

Kangas, kyynel-kiilto-pinta, orjaraukan tuskan tuote, ei ole ilona orjan eikä raatajan eränä, vaan sen viepi vieras vaikka orja oisikin osaton.

Eik ole itkusta iloa, huvitusta huolestani, kun on itkua isosti, huolta joka huomeneksi, vieras sukkula suruna, vieras pirta pintehenä, kätösissä vieras verka, elo orjana aloa.

Kappale eräästä juhlarunosta.

Täällä on siskoa, veikkoa monta leipäänsä vailla ja niin osatonta, että he tahtois kaatua, kuolta, kun ei he jaksa kärsiä huolta

nähdessä toisten kulkevan täällä perhojen lailla kukkien päällä huolia paitsi ja vaivoja vailla nälän ja puutteen ja valheen mailla.

Missä on onni köyhän ja kurjan, raatajan, kärsijän kohtalon nurjan? Kussa on vaikeus pimeän lasten, vuosien rauha harmaja-hasten?

Elämän-onnea ei ole meillä. Kielletty meiltä se on elonteillä. Kuolema kulkee ja laihoa niittää. Kylläpä orjien sieluja riittää!?

Meidän on onnemme onnena muiden, leipämme leipänä vieraiden suiden. Voiman ja kunnan me kullaksi luomme, mutta sen sentään muille me suomme.

Miehet ja naisemme orjiksi myödään: hintana kyynel- leipiä syödään. Kasvavi itkun ja parkujen pauhu, kuolemankaipuu, kosto ja kauhu.

Missä on heikon voima ja mahti, kussapa kurjan onnen on vahti? Millä me voitamme kauhujen kammon? Kuinka me laadimme onnemme Sammon?

Tuonpa me tunnemme: Veljeytemme, luottamus, usko ja rakkautemme taitavat takoa Sampo onnen; uhraus antavi työllemme ponnen!

Milloinka?

Luku eikö jo täys' ole orpojen, isätönten ja äiditönten, kovan kohtalon orjien kurjien, laps' raukkojen leivätönten, joilt' elämä epäsi aarteistaan joka murusen, antaen murheen ja yöhyen tumman ja tuskaisen ja tiehyen okaisen?

Ja vieläkö enemmän kaivataan maan päälle äitiä niitä, joill' elämänosana ollenkaan elon mahdollisuutt' ei riita, joill' ei ole leivän kannikkaa ja tyhjillä rinnoilla kantaa saa sylilastaan nälkähän nääntyvää, ravintoansa pyytävää?

Maa miehiä vieläkö kaivannee kujajuoksuhun kuolon kurjan ja vieläkö niitä se tarvitsee elontaistelun alle hurjan vain siksi, että se hurmetta sais yltäkyläisnä ahmata ja kylpeä veressä viattomain, elon vainohon vaipuvain?

Ja vieläkö sieluja myymättä rahan hintaan on maan päällä sekä särkymätöntä sydäntä kuin monta on vielä täällä? Kenen kuntous vielä on tahraton, omatuntoko jollakin ehkä on ja vieläkö johonkin uskotaan ja jotakin toivotaan?

Helveti jos vielä nyt hehkuineen maan päällä on jotakin vajaa, niin tulkohon tänne se täydelleen ja älköhön olko rajaa sen kirouksessa ja kauhussa, sen pallojen henkien pauhussa, sen uhrien tuskahuudoissa ja epätoivossa. —

Kun ennen ei uurtajat, orjat maan, elontaakan kantaja-kansa ylös nouse ja vaatine milloinkaan esikoisuusoiikeuttansa elononnehien sekä sen antimiin ja oikean elämän aarteisiin: vapautehen sielujen, sydänten ja omientuntojen.

Näet tuhannet sekä taas tuhannet yhä "Grottemyllyä" jauhaa, veri vuotaa, vailla on ihmiset yön lepoa, päivän rauhaa ja leipää ja ihmisarvoaan; mut nouse he eivät kumminkaan, ei katko he orjakahleitaan, ota leipää, oikeuttaan.

Vaan orjina syntyvät, kuolemaan myös käyvät he orjain lailla. On välillä helvetin tuskat vaan. Elononnea ovat he vailla ja sentään tyytyvät! Milloinka koko kärsivä suku on nouseva? Verivelkaa koskahan vaaditaan ja milloin se maksetaan?

IV.

I.

Katri, kaunis ja korea, varrekas, verevä tyttö, valkeus emonsa vanhan, huvi taatolle talossa, siskojen sulo ja riemu, veikkosien päiväpaiste, läksi leipänsä hakuhun, työnhauulle, työnteolle tuonne kaupunki-kylähän, kauppapaikkahan kovahan, kun oli kodissa köyhyys, ortten alla puute, nälkä, suuri perhe, pieni leipä, särvin sitäkin vähempi.

Vanhemmat varotti häntä, opetti isä ja äiti: Karttaos korea tyttö, välttä kaupungin kohua, sen iloja, sen suruja, ole viisas ja varova, taidokas, teräväsilmiä, huomataksesi humussa, suuressa elon olossa, kuss' on pilla piileväinen, pahansuovan ansa ahdas, surma syyttömän sydämen, että ehjänä pysyisit, oisit aina puhtahana syömeltäsi, sielultasi, tunnoilta pyhä peräti. Karta pyörrettä pahinta, älä etsi ystäviä!

Läksi tyttö tietä myöten, kulkihe kovaosainen noita kaupungin katuja, toista poikin, toista pitkin allapäin, apeamielin, ilona koti-ikävä. Uteli inehmoisilta, kyseli kylän väeltä: Oisiko talossa tässä palvelusta palkkapiian? Ollut ei taloissa työtä eikä leivän ansiota.

Siitä läksihe lopuksi, viime tingassa vaelsi tehdas-herran haastelulle, rahamahtavan majahan. Kysäsihe kynnykseltä, ovensuusta suin saneli: Työn olen haussa täällä. Tokko naista tarvitahan?

Kelpasi korea tyttö kiviseinien sisähän.

Katri kaunonen olento, terve ja roteva tyttö rautarukkiin rupesi, teräspirtoja piteli.

Rukki rautanen rupatti, teräspirta noin puheli: Pahoin teit sa tyttöparka, kovin kehnosti osait, kun tulitkin, kehno, tänne, tänne kuoleman kitahan. Täällä vartesi väsyvi, katsantosi kalpenevi, liha luissasi lahovi, tuska päällesi tulevi. Näiden seinien sisässä, alla katon kaariholvein ei elä inehmo kauvan, kun jo kuolohon nukahti. Lähde, kiirehdi kotihin emosi, isäsi luokse!

Katri kangasta kutovi, väänsi rautavärttinätä päivät pitkät pääksytysten, väsymättä viikkokaudet, eikä astele kotihin luokse valta vanhempainsa, kun oli kotona nälkä, puute pirtissä pahasti.

Näin oleli, näin eleli vuotta kaksi, kolmattakin.

Alkoi vartalo väsyä, poskilta veret vähetä, sini silmien sumeta, kultakutriset huveta, pään sisähän silmät painui, jalan astunta aleni.

Kun tuli koti-ikävä, kaiho polttava povehen, kylältä haki huvia, huojennusta huolihinsa seurasta pahasisuisten, kumppanien karkeloista. Oli illat istumassa, öitä pitkin öitsimässä elämän pahan polulla, synnintiellä surkealla. Myi ja hukkasi hyvänsä, syömen puhtahan pilasi raa'assa remun pidossa. Päivisin tanasi työssä, yöt on valvoi ja iloitsi.

Katri, kukkanen korea, sydän sees ja tunto puhdas, unohti vanhemmat vakaiset, siskot, veikkoset verevät, upposi elämän suohon, kovan kohtalon norohon, sinne, kunne on kadonnut, mennyt monta nuorta neittä näissä päivissä pahoissa, ajan katkeran kulussa.

II.

Kolkosti kohisi koski, virta vierivä vihelsi, lunta tuiski tuuli jäinen pitkin kaupungin kaduille, pihamaille, porraspuille, päälle kattojen kasasi, kinos kasvoi ja kohosi, tukki tiet ja kujat kaikki, kuura puussa, kuura maassa, pakkänen tulen pureva.

Yö on. Äsken puoli-yötä takoi taiten tornikello, rautakolmio rämisi. Järjestyksen jäykkä miesi, vahti kaupungin katujen yössä yksin astelevi tuulen vinkuvan vihassa, pahan pakkasen käsissä. Kaikki kaupungin inehmot, herra, orja ja osaton, uinuvat unen hyväisen, lepohetkensä lepäävät kukin voimia keräten päivän vastaisen varaksi.

Toki yksi ihmislapsi, sykyisyinen, synkkä henki valvovi väsähtymättä, aivan unta ottamatta hatarassa hökkelissä laitakaupungin kujalla. Tuolta tuikkivi tulonen, valopilkku pilkahtavi pienestä akkuna-pahasta, riepu-uudinten raosta talvi-yöhön, tuiskusaähän, pahan ilman illatsuhun.

Siellä sisällä tuvassa valvovi vakainen nainen, Katri, kuihtunut olento, surun sortama inehmo, tuuditellen, tyynnytellen heelmää hekkuma-elämän, isätöntä itkusuuuta, joka värjyvi vilussa, nälän alla, angervoinen, tietämättä tuntematta vaivoja viluisen äidin, tuskaa itkevän

emonsa, jolt' on mennyt, mennyt kaikki halu, hartaus elohon, kuollut usko, kuollut kunto, sydän särkynyt jällellä.

Eipä itke äitirukka, valittele valju nainen pahan pakkasen viluja eikä nälkää naukuvaista, itkevi inehmosien vihan viimojen viluja, tuomiota tunnotonta, auvotonta, armotonta, joka polkevi poloisen ihan astinlaudaksensa, tuhaksi, tomuksi, maaksi, armahdusta antamatta elon kestävän kulussa.

Parkuvi poloinen äiti, sydän synkkä sylkyttävi, vuoksi lapsosen vähäisen, synnintiellä syntynehen, jolla on elämä eessä, elo katkera alussa, syytönnäkin syitä täysi, viatonnakin viassa.

Katri, kuihtunut olento, surkastunut syksyn kukka, näki lapsen nukkuvaksi, unen armahan ilossa, pyyhki poies kyneleensä silmistä ja poskipäistä, nousi, kasvonsa kohotti, katsoi ulos ikkunasta talvi-yöhön: tuuli, tuisku, lumi lentävä lepäsi, Pohjantähti tuolla tuikki, paukkui pakkanen pahasti, kuului kinahmain kohina, kosken kutsuva sohina. Syttyi silmät naisen nuoren, lieska katseessa kumotti, nousi, laski naisen rinta, povi vaipunut värisi, tutjutti tulinen tuska äitiraukan rintaluita.

Äiti onneton, osaton, särkynyt, sekavapäinen, vaateriepuja repäisi, otti palan palttinata. joihin kääri kantamansa, taiten saamansa sitaisi sekä sen keralla kulki, juoksi kosken kaltakalle koprua kovinta kohti. Sinne saamansa hukutti, kadottihe kantamansa paukkuvassa pakkas-yössä, yössä suurien surujen, jolloin Hornan henget käyvät inehmon ihalan luokse, virittävät verkkojansa, asettavat ansojansa heikon, horjuvan etehen, kurjan miekkosen menoksi, kuiskuttavat korvihinsa, laulavat lipeäkielin valhesointuja, suruja, kauhistusten kauhistusta, rinnan raastavat, repivät, särkevät sydämen, sielun, ilkkuen, ivaten vievät, voimattoman viime voimat.

Katri, vaipunut, vajonnut, eksynyt inehmoparka hoiperteli hökkeliinsä, katon alle astelihe, tunnotonna, tajutonna uottaen tilintekoa, palkkoa pahasta työstä.

III.

Kodissa isä ja äiti, siskot, veikkoset verevät vartosivat, vuottelivat kuulumisia kaupungista, tietoja tytär-rukasta, joka joukosta erosi, muille maille matkasihe elon ankaran pakosta, vaivojen väkäisten vuoksi.

Vaan ei saapune sanomat, tule tiedot tyttärestä.

Talvet tuulena menevät, haihtuvat kesäiset hetket, päivät kiirettä pitävät, kuluu kuut ja vuosikaudet.

Tauti tappoi taattokullan, kodin pylvähän kukisti, heitti kalman kartanolle, mustien mutujen alle. Nähnyt ei tytärtä taatto, silmiensä sammussa.

Loppui leipä lasten suusta, elanto emo hyvältä, tuli huoli huutavainen kotihin kova-osaisten, siirsi tyttäret tuvasta, mökistä verevät veikot, sen sikäli, tuon tākäli, pitäjätä pitkin laitti, vanhemmat talojen töihin, nuoret työnsi mierontielle.

Kunne kulkevi emonen, astelevi äiti vanha, kun on kylmillä kotinsa, poissa mies ja poissa lapset, itse voimaton, varaton, tarmoton elon olohon? Kulkisiko Katrin luokse? Eipä tiedä, tokko tuolla erä riittäisi emolle, vanhalle, vapisevalle, kun ei kuulu kuulumiset, eivätkä sanomat saavu tyttären elosta tuolla pahan maailman pyörteheessä.

Äiti, sortunut suruhun, kompastunut kohtaloonsa, kylän raittia ravasi, tanhuata tallusteli kohti köyhien kotia, vaivaishuonetta vähäistä, sinis siellä ollaksensa, viikot vierivät venyä, kunis kuolema tulevi, kalmanmiesi korjannevi.

Elävi erätön äiti, vaimo vaappuva olevi armo-antimen nojassa, hoivassa hyvä-osaisten, kysellen kyläiset tiedot, kuulumiset kauvempaakin.

Kului tuosta kuuta kolme, neljä, viisi vierähteli, niin jo saapuvat sanomat, kuulumiset kaupungista saamansa tytön tyköä, luota kanan kantamansa, tulevat tuliset tiedot, sanomat ylen ikävät:

Tytär vankina viruvi, asustavi armahainen umpilukkojen lomassa, paasiseinien sisässä, kun on tehnyttä tekoset, kamalat ja kauhistavat, tapanut tahallisesti synnin siittämän sikiön.

Kuuli viestin vanha vaimo, sanomat suruinen äiti, murtui: parkasi pahasti, huusi suulla surkealla, taittui tuosta vuotehelle, peräpankolla paneikse, houri yöt ja houri päivät, näki kauhujen näkyjä, kuuli kummat kuiskutukset, näki naisen kahleissa, vaivassa oman verensä, kuuli rautojen räminän, rauta-usten ulvahdukset — tunki loppunsa tulevan, viime hetken valkenevan.

Tuo on kurja kaikertaja, vaimo vaivojen alainen, nukkui kuoleman unehen, Manalan majoille kulki, onneksi inehmosille, itsellensäkin iloksi.

Katri kurja ja katala, ruoko tuulen runtelema, suurta syytänsä sovitti, tihutyötänsä avitti, kahlehia kantamalla rautatelkien takana.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RUNOJA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before

downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in

writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to

the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.